

Մահագրութիւն

ՍԱՐԳԻՍ ԲՈՌՆԱՂԵԱՆ

(1923-1977)

Սարգիս Բորնաղեան (Պոյ-
րաղեան) ծնած է Հալէպ, 1923
թ.ին: Նախնական ու միջնա-
կարգ ուսումը կը ստանայ
Ծննդավայրի Ուսումնասիրաց
Մարզասիրական Երկսեռ Վար-
ժարանին մէջ, որուն ընթացքը
կ'աւարտէ 1939 թ.ին: Երկրոր-
դական ուսումը կը ստանայ նոյն
քաղաքին Ալեքոյ Գոլէճին մէջ:
1947 թ.ին՝ ընտանիքին հետ կը
ներգաղթէ Հայաստան, ուր որ-
պէս համալսարանական ուսա-
նող, կը հետեւի Երեւանի Խաչա-
տուր Աբովեանի անուան Ման-
կավարժական Ինստիտուտի
պատմութեան բաժանմունքի

դասընթացներուն: Համալսարանական ուսումը աւարտելէ ետք,
որպէս ուսուցիչ կը պաշտօնավարէ Հրադրանի շրջանին մէջ:
Ապա՝ կ'արձանագրուի Հայաստանի Գիտութիւնների Ակադեմիայի
Պատմութեան Ինստիտուտի ասպիրանտ, ուր նաեւ կը պաշտպանէ
իր թեկնածուական աւարտաճառը՝ «Սոցիալ-Տնտեսական Յարաբե-
րութիւնները Կիլիկիայի Հայկական Պետութիւնում, ԺԲ-ԺԴ դդ.»
խորագրով: Աւարտաճառի պաշտպանութենէն ետք կը պաշտօնավա-
րէ նոյն հիմնարկի Միջնադարու Պատմութեան Բաժանմունքին մէջ,
նուիրուելով գիտական աշխատանքի:

Սարգիս Բորնաղեան՝ գիտական բարձր մակարդակով կարե-
ւոր թիւով յօդուածներ կը ստորագրէ «Լրագրեր» եւ «Պատմա-Բա-
նասիրական Հանդէս»-ի էջերուն մէջ: Անոր գրչին կը պատկանին նա-
եւ Հայկական ՍՍՀ Գիտութիւնների Ակադեմիայի Պատմութեան
Ինստիտուտի կողմէ հրատարակուած «Հայ Ժողովրդի Պատմութիւն»-ի
(Գ. հտր., 1976) հետեւեալ բաժինները. Հայաստանի Նուագումը
Սելջուկ-թուրքերի կողմից (էջ 440-460), Հայաստանը Սելջուկեան

Տիրապետութեան Շրջանում (էջ 461-468), Սալգուխեանները Կարինում (էջ 490-492), Հայաստանի Սոցիալ-Տնտեսական Դրութիւնը ԺԱ-ԺԲ. Դարերում (էջ 493-503), Կիլիկիայի Հայկական Թագաւորութեան Զօրեղացումը եւ Միջագգային Յարաբերութիւնները ԺԳ. Դարում (էջ 695-714), Կիլիկիայի Հայկական Թագաւորութեան Սոցիալ-Տնտեսական Յարաբերութիւնները (էջ 715-732), Կիլիկիայի Պետական Կարգը (էջ 737-754), Կիլիկիայի Հայկական Թագաւորութեան Ներքին եւ Միջագգային Դրութիւնը ԺԳ. Դարի Վերջերին եւ ԺԴ. Դարի Սկիզբին (էջ 755-767), եւ Կիլիկիայի Հայկական Թագաւորութեան Գոյամարտը ԺԴ. Դարում եւ Անկումը (էջ 768-786) :

Առանձին հատորներով լոյս տեսած են Սարգիս Բոռնազեանի հետեւեալ աշխատասիրութիւնները. ՍՈՅԻԱԼ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԻԼԻԿԻԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՈՒՄ ԺԲ-ԺԴ. ԴԱՐԵՐՈՒՄ (Երեւան, 1973) եւ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԵՒ ՍԵԼՋՈՒԿԵՆԸ ԺԱ-ԺԲ. ԴԱՐԵՐՈՒՄ (Երեւան, 1980) :

Սարգիս Բոռնազեան կը մահանայ 1977 թ.ի Փետրուարի 14-ին :

ԱՐԱՄ ՇՈՐՎՈՂԼԵԱՆ (1902-1979)

Արամ Շորվօղլեան ծնած է 1902 թ.ին, Աէյթուն : Նախա-կրթարանի ջամբած ուսման հա-զիւ տիրացած, Համաշխարհա-յին Ա. Պատերազմը եւ թուրքե-րու կողմէ հայ ժողովուրդին դէմ կազմակերպուած բռնադա-թը կը ստիպեն որ պատանի ու-սանողը դառնայ իր ծննդավայ-րին պաշտպանութեան նուիր-ուած զինեալ մարտիկ : 1919-1921 թթ.ուն, իրրեւ կրտսեր եւ հաւատարիմ զինակիցը Աէյթու-նի դիւցազներէն Արամ Պէկ Չո-լազեանի, կը մասնակցի իր հայ-րենի աշխարհին ինքնապաշտ-պանութեան կռիւներուն : 1921 թ.ին կ'անցնի Հալէպ : Յամառ դիտելիքներու հարուստ պաշար

ինքնաշխատութեամբ կը յաջողի մը ամբարել : Կարճ ժամանակի

մը համար կը նուիրուի ուսուցչական ասպարէզին: Ազգային եւ հասարակական բեղուն գործունէութեան կողքին՝ տարիներ շարունակ կը վարէ կիրականօրեայ լսարաններ, նոր սերունդին ծանօթացնելով հայ ժողովուրդի անցած դարաւոր ճանապարհը: Որպէս կեանքի վերջնական ասպարէզ կ'ընտրէ առեւտուրը: Սակայն հակառակ այդ նոր իրողութեան, ան կը մնայ դըշի մարդը, եւ հաւատարմօրէն կ'աշխատակցի Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայ մամուլին, ստորագրելով բազմաթիւ ակնարկներ, յօդուածներ, յուշագրութիւններ եւ դրախտականներ, որոնցմէ յատկապէս ուշադրութեան արժանի կը մնան անոնք, որոնք հայ ժողովուրդի վերջին մէկ դարու պատմութեան հետ առնչուած հարցեր կ'արծարծեն: Քաջ գիտակ թրքերէնին, ան ուշադիր կը հետեւի թուրք արդի պատմագրութեան, եւ ուղղակի թարգմանութեամբ, կամ՝ քննադատօրէն ընթերցողին կը ներկայացընէ այն՝ ինչ կը խօսի հայ-թուրք յարաբերութեանց մասին: Զինք հետաքրքրող դիւստոր նիւթը սակայն կը մնայ իր ծննդավայր Զէյթունն ու անոր պատմութիւնը:

Արամ Շորիօղլեանի վերոյիշեալ տիպի յօդուածներէն նշենք մէկ քանին. Քեագիւմ Գարապեֆիքի Յուշերը (թրգ.) («Զարթօնք», օրաթերթ, Պէյրութ, 30 Յուլիսի, 1966 թ. եւ շար.), Ուրուագիծ Զէյթունի Պատմութեան («Հայկազեան Հայագիտական Հանդէս», Գ. հտր., Պէյրութ, 1972, էջ 231-356), Հայերու Նպաստը Սուրիական Մեր Հայրենիքին («Գեղարդ Սուրիահայ Տարեգիրք», Ա. հտր., 1975, էջ 389-404): Իսկ առանձին հատորով լոյս տեսած է ԱՐԱՄ ՊԷԿ ԶՈՒԱԳԵԱՆ, 1915-1921 (Պէյրութ, 1980) յուշագրական աշխատութիւնը, նուիրուած «Զէյթունի վերջին Դիւցազն»ի կեանքին ու գործունէութեան:

Արամ Շորիօղլեանի ստորագրած յօդուածներուն մատենագիտական ցանկը հրատարակուած է վերոյիշեալ հատորին մէջ, էջ 277-282: Դժբախտաբար սակայն ցանկը կանգ կ'առնէ 1971 թ.ին, եւ ուրեմն՝ կը մնայ պակասաւոր:

Արամ Շորիօղլեան կը մահանայ 1979 թ.ի Հոկտեմբերի 12-ին:

ԱՌԱՔԵԼ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

(1887-1980)

Առաքել Առաքելյան ծնած է 1887 թ.ի Յունուարի 13-ին, Լեոնային Ղարաբաղի Շուշի գաւառի Խնածախ գիւղը: 1896-1899 թթ.ուն Շուշիի թեմական դպրոցին մէջ կը ստանայ իր նախակրթութիւնը, ապա Կ'անյնի էջմիածինի Գէորգեան Ճեմարանը, որուն լրիւ ընթացքը Կ'աւարտէ 1907 թ.ին: Ճեմարանէն շրջանաւարտ, որպէս ուսուցիչ կը պաշտօնավարէ Իգտիրի, Շուշիի, Բաքուի եւ Երեւանի մէջ: 1911-1913 թթ. կը ստանձնէ Ղարաբաղի Հայկական դպրոցներուն վերատեսուչի պաշտօնը: 1923-1925 թթ.ուն կը վարէ Լեոնային Ղարաբաղի Ինքնավար Մարզի Լուսաւորութեան Ժողովրդական կոմիտարի տեղակալի պաշտօնը, իսկ 1925-1927 թթ.ուն՝ Լուսաւորութեան Ժող. կոմիտարի: 1932 թ.ին կը տեղափոխուի Երեւան, ուր որպէս դասախօս կը պաշտօնավարէ Երեւանի Պետական Համալսարանի եւ Խաչատուր Աբովեանի անուան Հայկական Մանկավարժական Ինստիտուտին մէջ: 1934 թ.էն սկսած, մինչեւ մանկավարժական ասպարէզէն քաշուիլը, կը վարէ այս վերջին հիմնարկին Արտասահմանեան Գրականութեան Ամբիոնի վարիչի պաշտօնը, միաժամանակ դասաւանդելով լատիներէն եւ ղրաբար: 1955 թ.ին Կ'արժանանայ Հայկական ՍՍ Հանրապետութեան Վաստակաւոր Գործիչի կոչումին: 1956 թ.ին կը ստանայ Բանասիրական Գիտութիւնների Դոկտոր տիտղոսին, իսկ 1959 թ.ին՝ Փրոֆեսորի:

Մանկավարժական իր երկարատեւ ծառայութեան աւրելներ, Փրոֆ. Ա. Առաքելյան Կ'ունենայ ղիտական ստեղծագործութեան բեղուն կեանք մը: Անոր երկասիրութիւններէն առանձին հատորներով լոյս տեսած են. ԳՐԱԲԱՐԻ ԻՆՔՆՈՒՍՈՒՅՄԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ (Երեւան, 1937), ԳՐԱԲԱՐԻ ԴԱՍԱԳԻՐՔ, Ա. Եւ Բ. հատորներ (Երեւան, 1944 եւ 1945), ՅՈՒՆԱ-ՀՌՈՄԷԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ, Ա. մաս (Երեւան,

1939), ՆԻԻԹԵՐ ՀԵԼԼԵՆԻՍՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ (Երևան, 1945), ՀՌՈՄԷԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ (Երևան, 1956), ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ (Երևան 1968): Սակայն Փրոֆ. Ա. Առաքելեանի կոթողային աշխատանքը կը մնայ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՄՏԱՒՈՐ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԶԱՐԳԱՅՄԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ եռահատոր մեծածաւալ աշխատասիրութիւնը՝ հետեւեալ մասնարաթանումներով. — Ք. Ա. Առաքիմ Դաբէն — ԺԴ. դ. (Ա. հտր., Երևան, 1959), ԺԴ-ԺԹ. դդ. Առաքիմ Կէսը (Բ. հտր., Երևան, 1964), ԺԵ-ԺԹ. դդ. Առաքիմ Կէսը (Գ. հտր., Երևան, 1975):

Փրոֆ. Ա. Առաքելեան կը մահանայ 1980 թ.ի Մայիսին:

ԶԱՏԻԿ ԽԱՆԶԱՏԵԱՆ

(1886–1980)

Զատիկ Խանդատեան ծնած է 1886 թ.ի Ապրիլի 3-ին, Մանիսա: Նախնական կրթութիւնը ծննդավայրին մէջ ստանալէ ետք կ'անցնի Իզմիր, ուր իր ուսումը կը շարունակէ տեղւոյն Մեսրոպեան վարժարանին մէջ: 1903 թ.ին կը մեկնի Ֆրանսա, ուր, նախ կ'ընդունուի Պրեսթի ծովային վարժարանը, եւ ապա կ'անցնի Բարիզ, ուր իր մասնագիտութեան դժուր կը հետեւի նաւադնացութեան բարձրագոյն եւ Ֆրանսայի ռազմածովային ուժերու զլխաւոր անձնակազմի կրթական հաստատութիւններու դասընթացներուն, ու կը վկայ-

ուի իբրեւ ճարտարագէտ ջրագիտութեան, միաժամանակ ստանալով հրամանատարի կոչում: 1911 թ.ին, թրքական կառավարութեան կողմէ կը հրաւիրուի Կ. Պոլիս, եւ պաշտօնի կը կոչուի Թուրքիոյ ռազմածովային ուժերու վարչութեան մէջ: Համաշխարհային Ա. Պատերազմի սկիզբին, պուլկար բարձրաստիճան սպաներու օդնութեամբ կ'ապաստանի Պուլկարիա: Զինադադարին կ'անց-

նի Սեւանիկ, ապա՝ Բարիզ, ուր 1919 թ.-ին կը մասնակցի հաշտութեան խորհրդաժողովի նախապատրաստական աշխատանքներուն: Բարիզի մէջ, իր նախկին ուսուցիչներուն աջակցութեամբ ան լայն ասպարէզ կը դռնէ Ֆրանսայի ծովային նախարարութեան մէջ, աշխատելով որպէս քարտէսագէտ: Ազդերու Լիկային մէջ կը վարէ աշխարհազորագէտ-քարտէսագէտի պաշտօն: 1920-1930 թթ.-ուն, իր պատրաստութեամբ կը հրատարակուին Թուրքիոյ տնտեսական աշխարհագրութեան, Ալճերիոյ պատմական աշխարհագրութեան, Պաղեստինի տնտեսական աշխարհագրութեան եւ այլ ատլասներ: Համաշխարհային Բ. Պատերազմի տարիներուն կը մասնակցի Ֆրանսայի զինվորական շարժումներուն:

Հակառակ ասպարէզին պահանջած բազմազառ ժամանակացոյցին, Ջատիկ Խանդատեան մինչեւ իր յառաջացեալ տարիքը դործօն մասնակցութիւն կը բերէ Փրանսահայ ազգային եւ հասարակական կեանքին: Իր հիմնադրութենէն (1928 թ.) մինչեւ 1952 թ., ան կը վարէ նաեւ Սեւրի Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի քաղաքային տեսուչի պաշտօնը:

Ջատիկ Խանդատեանի գլխաւոր նպաստը հայագիտութեան կը հանդիսանայ Պատմական Հայաստանի քարտէսագրութեան մէջ ունեցած իր վաստակը: 1920 թ.-ին կը հրատարակէ 26 քարտէսներէ բաղկացած ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ՄԻԱՍՆՈՒԹԵԱՆ ԱՏԼԱՍը, իսկ 1960 թ.-ին՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՔԱՐՏԵՍԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՏԼԱՍը:

1967 թ.-ին ան կ'ընտրուի Հայկական ՍՍ Հանրապետութեան Գիտութիւններու Ակադեմիայի արտասահմանեան անդամ:

Ջատիկ Խանդատեան կը մահանայ 1980 թ.-ի Յունուարի 25-ին: